

Nr 23.

Av herr **Olsson** i Gävle **m. fl.** *angående förrättande av kommunal- och stadsfullmäktigeval vid samma förrättning som val av landstingsmän.*

Vid 1921 års riksdag väcktes en motion, II:27, vari hemställdes om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag till sådan lagstiftning, att valen till andra kammaren, landstingen, stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige kunde förrättas på samma dag vart fjärde år.

I motiveringen framhölls nödvändigheten av att begränsa den mångfald av valrörelser, som vårt folk utsatts för, och som under 1914—1920 uppgingo till icke mindre än 13, såvida man inte ville bland vida lager av medborgarne skapa ett tillstånd, som komme att medföra, att ett litet fåtal, trots all rösträttsutvidgning, behärskade framför allt den kommunala representationen.

I sitt utlåtande nr 31 hemställde konstitutionsutskottet, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Avslagsyrkandet, som bifölls av båda kamrarna, fotades därpå, att en viktig del av det program, som uppställdes av 1917 års riksdag i dess skrivelse till Kungl. Maj:t i syfte att inskränka antalet valrörelser, ännu befann sig på utredningens stadium. Även framhölls, att utskottet ansåg det vara att gå för långt, om man sammanförde alla val till en gång vart fjärde år, utan syntes det fördelaktigare att inrikta sig på en sådan anordning, att valtillfällena komma att inträffa *vartannat år*.

Detta var ju också innebörden i det program, som 1917 års riksdag utstakade.

Det slutliga resultatet av den utredning, som 1917 begärdes framlades vid 1922 års riksdag i den kungliga propositionen nr 120. Men Kungl. Maj:t hade i sitt förslag icke gått till mötes riksdagens önskingar, utan innebar förslaget, *att vi allt fortfarande skulle få tvenne valförrättningar vartannat år*. Dåvarande departementschefen stannade för det förslag, som de så kallade kommunalförfattningssakkunniga framlagt, och därjämte fastslogs i lagförslaget, att kommunalvalen icke fingo äga rum samma dag som landstingsmannaval förrättades.

Vid denna riksdag framfördes ånyo i motion II:212 krav på att i författningarna skulle inskrivas, att val av stads- och kommunalfullmäktige skulle förrättas samtidigt som val av landstingsmän. Motionen avstyrktes emellertid av konstitutionsutskottet i dess utlåtande nr 19, men i avgvien

reservation hade fyra av utskottets ledamöter yrkat skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag »till sådana ändringar i landstings- och kommunalförordningarna, att val av kommunal- och stadsfullmäktige samt landstingsmän må kunna äga rum vid samma valförrättning». Utskottets förslag bifölls i första kammaren med 63 röster mot 41, som avgåvos för reservationen, samt i andra kammaren, med 101 röster mot 84.

Det var sålunda en rätt avsevärd minoritet i vardera kammaren, som uttalade sig för en utredning i motionens syfte.

Vid 1924 års riksdag framfördes frågan ånyo i motion II:12 av ej mindre än 31 av kammarens ledamöter. I motionen framhölls bland annat:

»Vill man ha ett grepp på frågan, måste man sätta sig in i förhållandena på vår landsbygd. Vi ha nu val av landstingsmän tredje söndagen i september månad samt val av kommunalfullmäktige under tiden 16 september—20 oktober. Erfarenheten från 1922 visar, att de senaste valen förlagts in i oktober. Under en tid av fyra veckor skola sålunda valmännen deltaga i tvenne betydelsefulla val. Är det under sådana förhållanden underligt, att man helt enkelt underlåter deltaga i det senare valet, då man kanske många gånger har två, tre och fyra mil till vallokalen?

Redan 1919, då landstings- och kommunalvalen vid den då företagna upplösningen ägde rum ett par veckor efter varandra, visade det sig på flera ställen, att deltagandet i kommunalvalen var avsevärt mindre, ehuru ytterligare fyra röstberättigade åldersklasser tillkommo. Vid valen 1922, som dock, genom den successiva förnyelsens upphävande, borde ha tilldragit sig ett visst intresse, visade det sig, att endast ett fåtal deltog i korandet av de personer, som ändock i fyra år framåt skola ha att avgöra kommunernas angelägenheter.

I riksdagens skrivelse i ämnet, nr 308 av 1917, framhölls med skärpa betydelsen och fördelen av att slippa den dubbla valrörelsen. Riksdagen fann det synnerligen önskvärt, att en sådan anordning genomfördes, som sammanförde de politiska valen till en förrättning vartannat år och de kommunala valen likaledes till en förrättning vartannat år, det vill säga sålunda 4-åriga valperioder. Man uttalade till och med i riksdagsskrivelsen, att under utredningen borde det tagas i betraktande att till ett och samma tillfälle sammanföra såväl de politiska som de kommunala valen. Riksdagen 1917 var sålunda inte främmande för tanken på ett fullkomligt sammanförande av samtliga dessa val. Samma synpunkter, som gjort sig gällande i denna riksdagens skrivelse, kommo också till synes i proposition nr 261 till 1918 års riksdag. Dåvarande civilministern Schotte framhöll, att om icke de kommunala valen sammanfördes till en och samma förrättning, så försvinna de fördelar, man med sammanförandet vill vinna. Han hyste inga som helst betänkligheter mot ett sammanförande och trodde för sin del, att de praktiska svårigheterna skulle kunna övervinnas.

Samma synpunkter understrykas av ett par länsstyrelser, som särskilt

behandlat denna sak i sina yttranden om de sakkunnigas förslag. Länsstyrelsen i Gotlands län uttalar önskvärdheten av att landstings- och fullmäktigevalen sammanföras till en förrättning samt anför vidare: »Om så ej sker, minskas nämligen, såsom vederbörande departementschef i det till propositionen i ämnet till 1918 års riksdag fogade statsrådsprotokollet framhållits, i avsevärd grad de fördelar, man med sammanförandet vill vinna».

Länsstyrelsen i Blekinge län förklarar sig vara ense med de sakkunniga i fråga om önskvärdheten av att sammanföra de kommunala valen och landstingsmannavalen till en i möjligaste mån begränsad tidsperiod samt fortsätter: »Av skäl, vilka visserligen icke kunna helt och hållet underkännas, hava de sakkunniga emellertid icke ansett sig kunna förorda valens förrättande på en och samma dag utan inskränkt sig till att föreslå en valperiod på något över en månad. *Det är dock tydligt, att ett av huvudsyftena med den ifrågavarande lagstiftningen, nämligen inskränkning i antalet valtillfällen, bäst skulle bli tillgodosett genom införandet av gemensam valdag för dessa val. Det torde nämligen kunna ifrågasättas, huruvida mycket är att vinna i valdeltagandet, om två valförrättningar anordnas under loppet av föga mer än en månad.* Särskilt torde detta gälla inom valdistrikt, där väljarna hava långa avstånd till vallokalen. Inom sådana distrikt bleve säkerligen deltagandet i valen större, om dessa kunde anordnas på samma dag. Enligt länsstyrelsens förmenande bör det därför tagas under allvarlig omprövning, huruvida de olägenheter och svårigheter, som väntas bliva förknippade med en dylik anordning, må kunna genom lämpliga åtgärder neutraliseras.»

För den, som verkligen vill följa denna frågas förlopp, står det klart, att ett av 1917 års riksdags huvudsyften var att slippa ifrån de dubbla valrörelserna. Men så har icke skett med den lösning frågan fick vid 1922 års riksdag. Vi ha — och här föreligger erfarenheten från 1922 års val — fortfarande två valrörelser, en för landstingsvalen och en för kommunalvalen.

Syftet med den av ett enhälligt konstitutionsutskott år 1917 understödda aktionen för inskränkning i antalet valrörelser har sålunda icke nåtts.

Som det avgörande skälet vid 1922 års riksdag anfördes — och samma skäl synes ha varit vägledande för de sakkunniga — att en anordning som den föreslagna skulle medföra oreda och förvirring. Det kunde nog låta sig göra i de större städerna — de sex största städerna förrätta ju sina elektorsval vid samma förrättning som stadsfullmäktigevalen — men i de mindre städerna och på landsbygden skulle icke resurserna räcka till, då man där icke har avlönade tjänstemän till sitt förfogande.

Häri ligger dock ett fullständigt oberättigat misstroende mot de mindre städernas magistrater och landsbygdens valnämnder. Ty den, som följt med dessa spörsmål, vet, att det trassel och de olägenheter, som uppstodo i början vid valnämndernas inrättande, nu äro helt övervunna. Man torde kunna ställa rätt så stora anspråk på valnämnderna numera.

Man skall också erinra sig, att, när det kräves ett sammanförande av de kommunala valen, hävdas det också samtidigt, att sådana bestämmelser skola skapas så att ingen kan sväva i okunnighet om, huru det skall förfaras. Att faran för felröstning är minimal framgår ju därav att vid senaste elektorsval i de sex största städerna kasserades endast 751 röster av 193,759 avgivna.»

I sitt utlåtande nr 14 tillstyrkte konstitutionsutskottet skrivelse till Kungl. Maj:t och anförde:

»De politiska och kommunala valen hava som bekant under de senaste åren varit föremål för ett omfattande reformarbete i syfte att nedbringa antalet valstrider och säkerställa mot ett förminskat valdeltagande på grund av alltför ofta återkommande val. När 1917 års riksdag tog de första stegen i detta hänseende, anvisades i huvudsak tre utvägar för vinnande av sagda syfte, nämligen dels förlängning av mandatstiden för andra kammarens ledamöter, dels upphörande av den successiva förnyelsen av landstingen och de kommunala fullmäktigeförsamlingarna samt dels koncentration av de olika ifrågakommande valen.

Med avseende å den första av dessa utvägar tog redan nämnda års riksdag så till vida ståndpunkt, som den beslöt vilande, år 1920 definitivt antagna grundlagsändringar om utökning av valperioden för andra kammaren från tre till fyra år. Även den andra ifrågasatta reformen — avskaffande av systemet med successiv förnyelse av landsting samt stads- och kommunalfullmäktige — har sedermera genom beslut av 1919 och 1922 års lagtima riksdagar förverkligats, och samtidigt med dessa åtgärder har också den tredje möjligheten för ernående av det avsedda syftet i viss mån utnyttjats, varigenom den nuvarande ordningen åstadkommits med val allenast varannan höst, alternerande för blott andrakammarval ena gången samt landstingsmänna- och fullmäktigval inom en någorlunda begränsad tidsperiod andra gången.

Vid upprepade tillfällen har emellertid under detta reformarbete ifrågasatts att taga ytterligare ett steg i sistnämnda hänseende, nämligen genom sammanförande av landstingsmänna- och fullmäktigvalen till en enda valförrättning. Redan vid avlåtandet av den proposition i hithörande frågor, som förelades 1918 års lagtima riksdag i anledning av nästföregående riksdags ovanberörda framställning, upptog föredragande departementschefen denna möjlighet till skärskådande. Mot densamma ansåg sig departementschefen därvid icke behöva hysa några betänkligheter av principiell natur, men vissa praktiska svårigheter syntes däremot lägga hinder i vägen för en dylik anordning. Särskilt betonades härvidlag, att, huru man än sökte ordna en sådan gemensam förrättning för de bägge slagen av val, densamma måste befaras bliva en källa till oreda och förvirring. Samtidigt underströks emellertid även, att vad man i förevarande syfte skulle kunna vinna genom att sammanföra de bägge valen inom viss kortare tidsrymd — sålunda på sätt sedermera skett — ingalunda kunde motsvara de fördelar,

som ett fullständigt sammanförande till en valförrättning skulle innebära.

När hithörande spörsmål därefter blevo föremål för kommunalförfattningssakkunnigas behandling i anledning av riksdagens år 1920 förnyade anhängan om prövning av frågan om den successiva förnyelsens upphörande, kommo nämnda sakkunniga, såsom framgår av deras år 1921 avgivna betänkande nr II, beträffande uppslaget att sammanföra landstingsmannavalen och fullmäktigvalen vid ett valtillfälle till samma resultat som föredragande departementschefen år 1918. En dylik dubbel valförrättning skulle enligt de sakkunnigas mening medföra svårigheter och förväxlingar för väljare och valförrättare, helst som fråga vore om val med olika rösträttsbestämmelser och väljarkårer. Därjämte framhölls, att det behov av större vallokaler eller ytterligare uppdelning i valdistrikt, som säkerligen komme att yppa sig vid den ifrågasatta reformens genomförande, på sina håll knappast kunde tillgodoses, i senare hänseendet på grund av brist på tillräckligt antal dugliga valförrättare. Och då man redan slagit in på vägen att förrätta olika slag av val i ett sammanhang, nämligen i fråga om stadsfullmäktige och särskilda förstakammarelektorer i städer där sådana förekommo, erinrade de sakkunniga slutligen, att även om dylika dubbelval utan större olägenheter kunde försiggå i de största städerna med deras goda tillgång på såväl lämpliga vallokaler som tränade valförrättare, så följde icke därav, att samma anordning kunde tillämpas i de mindre städerna eller landskommunerna. De sakkunniga ansågo sig sålunda icke böra förorda sammanförande av landstingsmannaval och fullmäktigval till en och samma dag.

Denna uppfattning delades även av föredragande departementschefen vid framläggande för 1922 års riksdag av proposition om bland annat upphörande av stads-, kommunal- och municipalfullmäktiges successiva förnyelse. Kungl. Maj:t föreslog till och med uttryckliga stadganden därom att fullmäktigvalen icke finge förläggas till samma dag som landstingsmannavalen, medan enligt kommunalförfattningssakkunnigas förslag möjlighet skulle hava lämnats öppen för kommunerna att åtminstone i regel kunna besluta en dylik anordning.

I anledning av denna proposition väcktes visserligen motion om gemensam valförrättning för fullmäktig- och landstingsmannaval å den för de sistnämnda bestämda dagen, men i enlighet med hemställan av konstitutionsutskottet, som förklarade sig härutinnan hysa samma betänkligheter som kommunalförfattningssakkunniga och föredragande departementschefen, vann propositionen i förevarande hänseende riksdagens bifall.

När konstitutionsutskottet nu på grund av föreliggande motion ånyo har att taga ställning till frågan om fullmäktigvalens förläggande till samma dag som landstingsmannavalen, finner sig utskottet först och främst böra understryka, att ur principiell synpunkt önskvärdheten av denna reform icke torde kunna bestridas. Med utgångspunkt från 1917 års riksdags ovan omnämnda program skulle densammans genomförande

otvivelaktigt innebära ett följdriktigt tillägg till de åtgärder, som redan vidtagits för nedbringande av antalet valstrider och förekommande av valtrötthet. Enligt utskottets mening kan det knappast sägas, att härutinnan för närvarande nåtts ett fullt tillfredsställande resultat. För ifrågavarande syfte var 1922 års beslut om sammanförande av fullmäktig- och landstingsmannaval inom en begränsad tidsperiod tydligtvis ej av något större värde. I varje fall betydde det en förbättring allenast med avseende å valstriderna. På deltagandet i valen lär däremot den nya ordningen snartast hava en ofördelaktig inverkan, då två sålunda tätt på varandra följande val torde kännas mera betungande för väljarna och föranleda mindre anslutning vid det senare tillfället, än som behövde bliva fallet, om en längre period skilde förrättningarna åt.

Att åter valens företagande i ett sammanhang skulle underlätta deltagandet ligger i sakens natur. Mindre påtagliga bleve väl fördelarna därav i städerna och eljest i valdistrikt, där väljarna hava nära till vallokaler, då ju å ena sidan inställelsen i dessa fall icke är förknippad med några särskilda svårigheter och å andra sidan förrättningens mera komplicerade beskaffenhet kan komma att verka fördröjande på densamma och för den skull förorsaka längre väntan för den enskilde valmannen. Men inom valdistrikt med större avstånd spela uppenbarligen de besvär, som äro förbundna med inställelsen, en så betydande roll för valdeltagandet, att största möjliga lättnad däri måste eftersträvas.

Av principiell innebörd har gent emot den ifrågasatta reformen egentligen endast gjorts en erinran, nämligen att fullmäktigvalens sammanförande med landstingsmannavalen skulle medföra, att även de förra finge den delvis politiska i stället för rent kommunala karaktär, som tillkommer de senare på grund av landstingens uppgift att jämväl utse ledamöter av första kammaren. Farhågorna för en sådan verkan av reformen synes dock utskottet icke tillräckligt grundade, för att de i och för sig skulle avhålla från densammas förverkligande, lika litet som dylika farhågor tidigare ansetts hindra sammanförande till gemensam förrättning av stadsfullmäktigval och de enbart politiska valen av särskilda elektorater för utseende av förstakammarledamöter.

Vad som emellertid hittills varit avgörande för den föreliggande frågans öde, har, såsom ovan framhållits, väsentligen varit de svårigheter, som man förmodat möta vid tillämpningen av den föreslagna ordningen. Dels har härvid erinrats, att mångenstädes för densamma erforderliga resurser i fråga om vallokaler eller valförrättare skulle komma att saknas, och dels har man gjort gällande, att den gemensamma förrättningen knappast skulle kunna äga rum utan oreda och förväxlingar för både väljare och valförrättare.

Beträffande den första av dessa invändningar vill utskottet icke förneka, att den kan hava fog för sig i vad den gäller tillgången på vallokaler. Redan under nuvarande förhållanden lämna till buds stående lokaler på

sina håll åtskilligt övrigt att önska i fråga om utrymme vid större tillströmning av väljare. Och då man givetvis har att räkna med att anhopningar av valmän på grund av tidsutdräkt med röstsedlarnas avlämnande skulle behöva förekomma i högre grad vid den mera krävande valförrättning, som här ifrågasatts, torde bristerna i berörda hänseende därvid bliva ännu kännbarare. I den mån vidare uppdelning i valdistrikt än hittills bleve nödvändig på grund av det ökade arbetet med valens förrättande eller detta, såsom motionärerna tänkt sig, skulle ske särskilt för vartdera valet, ehuru samtidigt och på samma plats inom varje valdistrikt, komme säkerligen också mångenstädes att yppa sig svårigheter att uppbringa de ytterligare lokaler, som för ändamålet vore behöfliga.

Med hänsyn till eventualiteter av sistberörda slag är det tydligtvis också, som erinran gjorts, att ett större antal valförrättare kunde bliva erforderligt. Den tvekan, som därvid hysts, huruvida detta behov allestädes kunde fyllas, synes utskottet numera knappast berättigat. I kommuner av den storlek, att denna fråga över huvud taget kan bliva aktuell, torde efter erfarenheten att döma ingen större svårighet föreligga att uppbringa såsom valförrättare lämpliga personer i den omfattning, som ytterligare skulle krävas.

I stort sett tror sig utskottet jämväl kunna vidhålla denna uppfattning inför det gjorda påpekandet, att ett dylikt dubbelval skulle innebära ökade möjligheter till förväxlingar eller andra felaktigheter från valledarnas sida och följaktligen ställa avsevärt större anspråk på dessa. Med en lämplig uppdelning av göromålen mellan förrättarna synas de särskilda förutsättningarna för misstag vid ett val av ifrågavarande slag kunna väsentligen neutraliseras, och i betraktande av det tillfredsställande sätt, varpå valförrättningarna numera skötas, sedan över huvud taget erfarenhet om dithörande uppgifter vunnits, synes det utskottet liksom motionärerna oberättigat att hysa tvivelsmål om att icke något ökade anspråk skulle kunna ställas på valförrättarna.

Ej heller kan utskottet dela de uttalade farhågorna, att den gemensamma valförrättningen skulle medföra oreda och förvirring för väljarna. Såsom av motionärerna och jämväl här tidigare erinrats, förekommer ju redan nu en med den ifrågasatta alldeles likartad dubbelförrättning vid utseende av stadsfullmäktige och förstakammarelektorer i städer, som ej tillhöra landsting. Därvid har icke visat sig, att denna mera komplicerade uppgift för valmännen erbjudit några särskilda svårigheter. Med iakttagande av motsvarande särskilda anordningar, som pläga träffas vid sistberörda val, torde på den grund en vidgad tillämpning av samma förfaringssätt utan betänkligheter av nu ifrågavarande art kunna godtagas.

Sammanfattar utskottet sina nu gjorda uttalanden i föreliggande spörsmål, blir resultatet, att utskottet finner, att motionens syfte bör så vitt möjligt tillgodoseas, men att den ifrågasatta nya ordningen icke bör givas den obligatoriska karaktär, som motionärerna föreslagit. Utskottet anser

sig sålunda icke kunna tillstyrka motionärernas skrivelseförslag, men finner sig i stället böra föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t göra framställning om förslag till en sådan lösning av frågan, att gemensamt förrättande av landstingsmänna- och fullmäktigval må kunna äga rum i kommuner, som så finna lämpligt. För att möjliggöra detta krävas tydligtvis icke några större avvikelser från gällande bestämmelser om ordningen för ifrågavarande val. Redan nu ligger det i kommunernas egen hand att inom viss ram precisera dagen för fullmäktigvalet. En ändring av gällande bestämmelser i ämnet därhän, att kommunerna härvid, för så vitt finnes lämpligt, kunna välja den för landstingsmannavalen stadgade valdagen, tredje söndagen i september, såsom valdag även för utseende av sina fullmäktige, kan utan svårighet vidtagas. Därutöver tarvas givetvis också, såsom redan antytts, en eller annan mindre tilläggsbestämmelse, som närmare reglerar förfaringssättet, då ett dylikt dubbelval anses böra äga rum. Enligt utskottets mening ligger härvid närmast till hands att låta nuvarande föreskrifter beträffande gemensamt elektors- och stadsfullmäktigval tjäna till ledning. Den härifrån avvikande ordning, som motionärerna antytt, med en faktisk uppdelning av den gemensamma förrättningen i två fristående, fast samtidiga förrättningar synes utskottet mindre tilltalande.»

I andra kammaren bifölls utskottets förslag med 93 röster mot 81 under det första kammaren avsåg betänkandet med 60 röster mot 56. Utredningskravet föll sålunda på endast 4 röster.

Andra kammarens beslut samt den aktningvärda minoriteten i första kammaren, liksom frågans alltjämt stora betydelse, föranleder oss att ånyo framlägga utredningskravet till riksdagens prövning.

I anledning därav få vi hemställa,

att riksdagen måtte besluta hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådana ändringar i gällande förordningar, att val av kommunal- och stadsfullmäktige må kunna äga rum vid samma förrättning som val av landstingsmän.

Stockholm den 19 januari 1925.

<i>Adolv Olsson</i> Gävle	<i>Herman Norling</i> Lesjöfors	<i>C. P. Olsson</i> Mellerud
<i>J. H. Blomquist</i>	<i>O. Isacsson</i>	<i>F. O. Ericson</i>
<i>C. J. Johansson</i> Uppmälby.	<i>Ruben Wagnsson</i>	<i>Verner Hedlund</i> Östersund.
<i>Mauritz Västberg</i>	<i>Karl Andersson</i> Katrineholm.	<i>Bror Lundkvist</i> Eskilstuna.
<i>Elof Lindberg</i>	<i>Anton Eklund</i>	<i>N. K. Törnkvist</i> Bjuf.

<i>Emil Olovson</i>	<i>C. J. Högström</i> Sandviken.	<i>A. W. Pettersson</i> Köping.
<i>Ernst Hage</i>	<i>Emil Andersson</i> i Prästbol.	<i>Helge Bäcklund</i>
<i>Hans Karfeldt</i>	<i>Viktor Öhman</i>	<i>Edv. Uddenberg</i> Karlskoga
<i>Gust. Pettersson</i> i Hällbacken.	<i>Fredrik Sundström</i> Vikmanshyttan.	<i>C. Brännberg</i>
<i>Verner Karlsson</i> i Vätö	<i>P. Granath</i>	<i>Ernst Lindley</i>
<i>C. W. O. Höglund</i>	<i>Vilh. Carlson</i> Mölnadal	<i>A. Norsell</i>
<i>Erik Fast</i>	<i>Helmer Lagerkwist</i>	<i>Gottfrid Karlsson</i> Vadstena
<i>M. Chr. Jensen</i>	<i>Carl Lovén</i>	<i>A. Björklund</i>
<i>Karl Ward</i>	<i>L. J. C:son-Frosterud</i>	<i>Fabian Månsson</i>
<i>Anders Hansson</i> Trollhättan.	<i>O. W. Lövgren</i>	<i>Conrad Jonsson</i>
